

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Балінська Яна Олегівна

Наслідки євроскептицизму та можливі способи їх подолання

УДК 329.058.2(4):061.1ЄС
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-6.1>

Балінська Яна Олегівна
аспірантка кафедри політології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1764-0074

У статті представлені результати системного дослідження, присвяченого аналізу наслідків євроскептицизму та можливих способів їх подолання. Ураховуючи деструктивний для Європейського Союзу характер євроскептичного руху і його зростаючий потенціал, дане дослідження має високий рівень актуальності у контексті збереження європейського об'єднання та його цілісності. Мета статті полягає у комплексному дослідженні основних наслідків поширення євроскепсису та пошуку шляхів подолання негативних впливів євроскептицизму на майбутнє ЄС. Методологічний фундамент даного дослідження сформували системний та прогностичний методи, а також культурологічний підхід, завдяки яким стало можливим виявлення провідних наслідків євроскептицизму в культурному просторі ЄС, а також передбачення засобів подолання негативних євроскептичних впливів. У результаті проведеного дослідження були виявлені такі негативні наслідки євроскептицизму, як криза європейської солідарності (реcesія в Греції, Ірландії та Іспанії), проблеми прикордонних регіонів (сумнівність відкриття кордонів та транскордонних потоків), складнощі у формуванні єдиної європейської політики та цінностей (суперечливість внутрішньо-політичних орієнтирів країн-членів ЄС та загальноєвропейських політик), загроза нових «Brexit» (сформовано прецедент). Серед можливих способів уникнення цих негативних проявів євроскептицизму – поліпшення репрезентативності європейських регіонів і громадян у процесах розробки європейських політик для підвищення ефективності та актуальності громади та втілення у життя певної «європейської ідентичності», яка не суперечить національним ідентичностям і стосується, насамперед, не мовного чи культурного вимірів, а громадянської позиції. Політична динаміка знизу-вгору може поліпшити репрезентативність та співпрацю між інституціями та громадянами. Децентралізація процесу прийняття рішень і активніше залучення євро регіонів може бути стійким рішенням для побудови відповідної ефективної політики, прийнятної соціальними, економічними суб'єктами та громадянами ЄС. Національна та європейська ідентичності мають стати сумісними горизонтально, не вступаючи між собою в конкуренцію, що може відбутися завдяки подоланню концептуального та освітнього дефіциту.

Ключові слова: європейська інтеграція, євроскептицизм, Європейський Союз, європейська ідентичність, криза.

Вступ. Європейська інтеграція в силу наявних негативних проявів не має єдиного схвального сприйняття. І чим старшим стає Європейський Союз, тим більше суперечливих ідей щодо цього об'єднання виникає у політичному та науковому дискурсах. Повне або часткове заперечення ідеї євроінтеграції відображається у феномені євроскептицизму. Сьогодні він є предметом багатьох наукових розвідок як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Переважно вивчаються причини, прояви, ключові положення євроскептицизму тощо. У той же час, малодослідженими лишаються важливі з практичної точки зору аспекти наслідків поширення євроскептичних думок та можливих способів подолання цих наслідків.

Мета та завдання. Саме тому, мета статті полягає у комплексному дослідженні основних наслідків поширення євроскепсису та пошуку шляхів подолання негативних впливів євроскептицизму на майбутнє ЄС.

Методи дослідження. Методологічний фундамент даного дослідження сформували системний

та прогностичний методи, а також культурологічний підхід, завдяки яким стало можливим виявлення провідних наслідків євроскептицизму в культурному просторі ЄС, а також передбачення засобів подолання негативних євроскептичних впливів.

Результати. Інспірований різними причинами, євроскептицизм виражається по-різному залежно від території та масштабу. Від втрати віри в європейські інституції, що змушує шукати альтернативи їхньому функціонуванню, до повної відмови від європейського проєкту тощо. Спробуємо дослідити певні наслідки євроскептицизму та можливі способи їх подолання.

Криза європейської солідарності.

У 2008 році наслідки субстандартної кризи, що виникла за Атлантикою, підштовхнули європейський континент до реcesії. Деякі країни, такі як Греція, Ірландія та Іспанія, сильно постраждали, зі значним зростанням безробіття. Криза та економічні заходи, вжиті ЄС, викликають протести серед країн-кредиторів, які дуже неохоче використовують свої ресурси для відновлення економіки

держав, які перебувають у скрутному становищі, незважаючи на цінності солідарності ЄС.

У 2009 році новий уряд Греції оголосив своїм колегам, що цифри державного боргу та дефіциту не збігаються з критеріями конвергенції ЄС. Зіткнувшись із цією новиною, члени Єврогрупи розходяться та намагаються знайти задовільний вихід. Лише в 2010 році Греції було запропоновано надзвичайний план у розмірі 110 мільярдів євро в обмін на заходи жорсткої економії. Через рік виявився необхідним другий план допомоги, який знову супроводжувався жорсткою програмою економії [8].

Ці повторювані програми занурюють Грецію в рецесію, а рівень безробіття досяг 28% у листопаді 2014 року. Населення відчуває себе покинутим і вважає ЄС відповідальним. Екстремістські партії, такі як глибоко євроскептична та популістська Золота Зоря, набувають значення. Зрештою, крайня ліва партія «Сіріза» перемогла на парламентських виборах 2015 року, виступаючи проти ліберальної політики Союзу. Хоча ця партія не ставить під сумнів членство в ЄС, опозиція європейській політиці йде рука об руку з втратою віри в її інституції та принцип солідарності, які не змогли виправити труднощі грецького народу, а деякі зробили ще навіть гіршими.

Європейська політика, інституційне функціонування та цінності.

У деяких державах, таких як Польща та Угорщина, правлячі партії відкидають втручання ЄС у внутрішньополітичні справи та ідею наднаціональної Європи. Вони засуджують запропоновані європейські санкції, які слідують за їхніми реформами, що підривають верховенство права та незалежність судової системи [3]. Це призводить до блокування в Європейській раді переговорів між главами держав і урядів.

Значна частина обраних до Європарламенту називають себе євроскептиками чи євроскептиками. Група європейських консерваторів і реформістів, антифедералістів, прихильна до економічного лібералізму, але виступає проти європейських інституцій. Група «Європа свободи та прямої демократії», яка існувала у 2009–2019 роках, відкидає Лісабонську угоду, наднаціональність та посилення євроінтеграції. Рух за Європу націй і свобод, який у 2019 році став групою «Ідентичність і демократія», включає 71 члена, включаючи RN, італійську Lega та німецьку AfD. Загалом ці групи мають 172 місця в Європейському парламенті у 2019 році порівняно зі 155 у 2014 році. Таким чином, вони мають значну блокувальну спроможність, хоча їх здатність до співпраці залишається нерегулярною. Крім того, більшість із цих обранців більше не виступають за вихід із ЄС, а лише за його послаблення. З іншого боку політичного спектру знаходиться Євроскептична конфедера-

тивна група Європейських об'єднаних лівих, яка відкидає політику жорсткої економії та бажає побудувати Європу на основі антикапіталізму. Загалом, євроскептики, євроскептики та антиєвропейські обранці представляють 30% членів Європейського парламенту, однак, їхні політичні програми та ідеології дуже різноманітні. Тому ми можемо сумніватися в їхній здатності справді перешкоджати функціонуванню Європарламенту, окрім простої сили заважати, особливо тому, що їхні позиції та їхні національні інтереси іноді суперечливі, наприклад, щодо мігрантів чи РФ. Наступні вибори до Європарламенту відбудуться у червні 2024 року. Опитування показують, що успіхи правого крила мають високі шанси на зростання, а з ним – і євроскептичні ідеї.

Наслідки в прикордонних регіонах.

Євроскептицизм у прикордонних регіонах іноді може поставити під сумнів відкриття кордону та транскордонних потоків [2; 6]. Наприклад, Женевський громадянський рух, популістський і регіоналістський, був створений для боротьби з явищем транскордонних працівників. Побічно відкриття кордонів не приносить однакових переваг для всіх громадян, залежно від асиметрії та структурних відмінностей між країнами. Деякі жителі Женеви сприймають як несправедливість можливість французів працювати в Швейцарії, отримуючи загалом вищу зарплату, ніж у Франції, сплачуючи при цьому відносно менші французькі податки та орендну плату. У результаті 1 липня 2018 року було запроваджено «преференцію корінного населення», що надає перевагу громадянам Швейцарії в доступі до доступних посад.

Після Brexit пузик Frexit, Grexit, Nexit.

Зростання євроскептицизму створює ризик краху для Європи або, принаймні, відокремлення деяких держав-членів. Brexit став справжнім шоком для ЄС, оскільки громадська думка у Великій Британії не здається більш євроскептичною, ніж в інших країнах-членах, таких як Італія чи Угорщина. Успіх голосування за вихід підбадьорив євроскептиків в інших країнах, продемонструвавши можливість такого результату [4].

Проте його вплив на інші євроскептичні рухи є неоднозначним, оскільки Brexit спричинив важкі переговори між Сполученим Королівством та ЄС і оголив труднощі розірвання економічних, політичних і правових зв'язків. Майбутнє Сполученого Королівства здається невизначеним, і не певно, що переваги виходу з ЄС переважають недоліки. Ці зауваження підштовхнули окремі антиєвропейські партії до пом'якшення своїх виступів. Багато рухів більше не виступають за вихід, натомість – за реформу ЄС і певні обмеження.

Зростання такого «м'якого» євроскептицизму, який не демонструє бажання вийти з Союзу, але підкреслює його недоліки, може створити блоку-

вання у визначенні європейської політики, але також може сприяти мобілізації громадянського суспільства на користь значних перетворень.

Чи можна знайти шляхи вирішення проблем, що лежать в основі зростання євроскептицизму? На нашу думку, розв'язок може бути пов'язаним із кращою репрезентативністю європейських регіонів і громадян для підвищення ефективності та актуальності політики громади та втіленням у життя певної «європейської ідентичності».

Краще представництво громадян і регіонів на європейському рівні.

Об'єднана Європа, якій вдається вести ефективний діалог, краще здатна вирішувати кризи, які вона переживає, скоординовано, маючи більшу здатність до адаптації та відповідаючи на виклики. Європейська стратегія боротьби з міжнародним тероризмом відповідає цим амбіціям: європейська мережа інформування, група експертів високого рівня, форум, плани дій щодо захисту, правила щодо прекурсорів вибухових речовин, система координації криз на рівні ЄС, інструменти оцінки ризиків, обмін передовим досвідом, зовнішньої дії та ін.

Що стосується євроскептицизму, який розуміється як рух проти європейського економічного лібералізму, то перед ЄС є перспективи реформ. Наприклад, можна було б переглянути угоди про вільну торгівлю, щоб забезпечити більший захист національних економік для підтримки певних секторів, якщо це необхідно, як це було у відповідь на кризу охорони здоров'я 2020 року. Події можуть відбутися з точки зору соціальної Європи.

Незважаючи на свій розмір, для ЄС важливо знати бачення своїх громадян щодо їхнього культурного, економічного та соціального розмаїття. Яка точка зору молоді чи прикордонників на кордоні? Крім того, ЄС повинен покладатися на своїх громадян у розробці своєї політики. Заради репрезентативності та співпраці між інституціями та громадянами треба встановити політичну динаміку знизу-вгору. Це також зробить європейську політичну сцену більш незалежною від національних політичних обставин. Можна розглянути декілька рішень: надати більше повноважень Європейському парламенту, забезпечити, щоб він більше не був єдиною демократично обраною інституцією; сприяти створенню умов для успіху та подальших заходів щодо європейських громадянських ініціатив, які з 2012 року дозволили одному мільйону підписантів громадян у семи державах-членах подати політичну ініціативу до Комісії; організувати консультації громадян щодо європейської політики та розробити законопроекти на основі їх впливу, при цьому консультативний висновок може бути обов'язковим для певних політик.

Хоча Лісабонський договір розширює сферу діяльності європейських регіонів, їхні повнова-

ження залишаються обмеженими. Децентралізація процесу прийняття рішень і активніше залучення євро регіонів може бути стійким рішенням для побудови відповідної ефективної політики, прийнятної соціальними, економічними суб'єктами та громадянами.

Розбудова європейської ідентичності шляхом подальшого залучення регіонів і громадян до діяльності спільноти.

Євроскептицизм призводить до недовіри до європейських інституцій, а також до відсутності відчуття європейської ідентичності, приналежності до європейської політичної спільноти, тоді як популістські чи євроскептичні партії позиціонують себе як захисники національних ідентичностей [1; 5; 7]. Однак, обидві ідентичності повинні мати можливість бути сумісними горизонтально, не вступаючи в конкуренцію. Для цього ЄС має відреагувати на концептуальний та освітній дефіцит.

Кордони, мови, культури виглядають скоріше як відчутні реалії, тоді як громадянство, звичайно, охоплює набір прав і обов'язків, але також є абстрактним поняттям. Його викладання можна було б переглянути та посилити, щоб принципи та інституційні механізми ЄС засвоювалися з раннього дитинства, щоб не залишити жодного громадянина в невіданні щодо процесів, які, тим не менш, впливають на його повсякденне життя.

Завдяки проєктам транскордонного співробітництва транскордонні регіони дають можливість зустрічей і взаєморозуміння через кордон. Тому ця співпраця повинна включати участь населення, зокрема через програми Interreg. Спочатку об'єкт співпраці можна розширити до цілей, відмінних від економічного зростання, шляхом просування проєктів, які зміцнюють європейську ідентичність. Певна кількість програм, створених на місцевому рівні, заохочують взаємодію з прикордонними країнами та мають охопити якомога більше людей. По-друге, це питання збільшення демократичної участі в транскордонних регіонах шляхом створення комітетів співпраці, встановлення зв'язків з організаціями громадянського суспільства, наприклад, НУО та місцевими асоціаціями. Результати співпраці та вигоди від обмінів мають бути видимими та реальними для громадян. Таким чином, необхідно підвищити якість транскордонного співробітництва, щоб слідувати стратегії інтеграції, яка б дозволила всім громадянам приєднатися та відчути себе повноправними учасниками європейського проєкту.

Висновки. У результаті проведеного дослідження були виявлені такі негативні наслідки євроскептицизму, як криза європейської солідарності, проблеми прикордонних регіонів, складнощі у формуванні єдиної європейської політики та цінностей, загроза нових «Brexit». Серед можливих способів уникнення цих негативних проявів євроскептицизму – поліпшення репрезентатив-

ності європейських регіонів і громадян у процесах розробки європейських політик для підвищення ефективності та актуальності громади та втілення у життя певної «європейської ідентичності», яка не суперечить національним ідентичностям і стосується, насамперед, не мовного чи культурного вимірів, а громадянської позиції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Carey S. Undivided Loyalties. Is National Identity an Obstacle to European Integration? *European Union Politic*. 2002. Vol. 3(4). P. 387–413.
2. Dijkstra L., Poelman H., Rodríguez-Pose A. *The Geography of EU Discontent*. Luxembourg, Publications Office of the European Union. 2018.
3. Göncz B., Lengyel G. Changing attitudes of Hungarian political elites towards the EU (2007–2014). *Historical Social Research – Historische Sozialforschung*, 2016. Vol. 41(4). P. 106–128.
4. Goodwin M., Heath O. The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*. № 87. 2016.
5. Hartevelde E., van der Meer T., De Vries C. E. In Europe we trust? Exploring three logics of trust in the European Union, *European Union Politics*, 2013. Vol. 14(4). P. 1–24.
6. Klatt M. The So-Called 2015 Migration Crisis and Euroscepticism in Border Regions: Facing Re-Bordering Trends in the Danish–German Borderlands. *Geopolitics*, 2020. Vol 25 (3). P. 567–586.
7. McLaren L. Explaining Mass-Level Euro-skepticism: Identity, Interests, and Institutional Distrust. *Acta Politica*. 2007. Vol. 42(2-3). P. 233–251.

8. Vasilopoulou S. The party politics of Euroscepticism in times of crisis: The case of Greece. *Politics*, 2018. Vol. 38(3). P. 311–326.

REFERENCES:

1. Carey, S. (2002). Undivided Loyalties. Is National Identity an Obstacle to European Integration? *European Union Politic*. Vol. 3(4). P. 387–413.
2. Dijkstra, L., Poelman, H., and Rodríguez-Pose, A. (2018). *The Geography of EU Discontent*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
3. Göncz, B., and Lengyel G. (2016). Changing attitudes of Hungarian political elites towards the EU (2007-2014). *Historical Social Research – Historische Sozialforschung*, Vol. 41(4). P. 106–128.
4. Goodwin, M., and Heath, O. (2016). The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*. № 87.
5. Hartevelde, E., van der Meer, T., and De Vries C. E. (2013). In Europe we trust? Exploring three logics of trust in the European Union, *European Union Politics*, Vol. 14(4). P. 1–24.
6. Klatt, M. (2020). The So-Called 2015 Migration Crisis and Euroscepticism in Border Regions: Facing Re-Bordering Trends in the Danish–German Borderlands. *Geopolitics*, Vol 25 (3). P. 567–586.
7. McLaren, L. (2007). Explaining Mass-Level Euroscepticism: Identity, Interests, and Institutional Distrust. *Acta Politica*. Vol. 42(2-3). P. 233–251.
8. Vasilopoulou, S. (2018). The party politics of Euroscepticism in times of crisis: The case of Greece. *Politics*, Vol. 38(3). P. 311–326.

Consequences of Euroscepticism and possible ways to overcome them

Balinska Yana Olehivna

Postgraduate Student at the Department of Political Science
 Taras Shevchenko National University of Kyiv
 Volodymyrska str., 60, Kyiv, Ukraine
 ORCID: 0000-0003-1764-0074

The article presents the results of a systematic study devoted to the analysis of the consequences of Euroscepticism and possible ways to overcome them. Considering the destructive nature of the Eurosceptic movement for the European Union and its growing potential, this study has a high level of relevance in the context of preserving the European Union and its integrity. The purpose of the article is a comprehensive study of the main consequences of the spread of Euroscepticism and the search for ways to overcome the negative effects of Euroscepticism on the future of the EU. The methodological foundation of this study was formed by systematic and prognostic methods, as well as a cultural approach, thanks to which it became possible to identify the leading consequences of Euroscepticism in the cultural space of the EU, as well as predict means of overcoming negative Eurosceptic influences. As a result of the conducted research, such negative consequences of Euroscepticism were revealed as the crisis of European solidarity (recession in Greece, Ireland and Spain), problems of border regions (doubtful opening of borders and cross-border flows), difficulties in the formation of a single European policy and values (contradiction of internal political benchmarks of EU member states and Pan-European policies), the threat of a new “Brexit” (a precedent has been set). Among the possible ways to avoid these negative manifestations of Euroscepticism is to improve the representativeness of European regions and citizens in the processes of developing European policies to increase the effectiveness and relevance of the community and to implement a certain “European identity” that does not contradict national identities and concerns, first of all, not linguistic or cultural measurements, and a civic position. Bottom-up political dynamics can improve representativeness and cooperation between institutions and citizens. Decentralization of the decision-making process and more active involvement of Euro regions can be a sustainable solution for building an appropriate and effective policy acceptable to social and economic subjects and EU citizens. National and European identities should become compatible horizontally, without entering into competition with each other, which can happen thanks to overcoming the conceptual and educational deficit.

Key words: European integration, Euroscepticism, European Union, European identity, crisis.